

Művek a betontömbben

A Boros-bunker Berlinben

SÍPOS LÁSZLÓ

Christian Boros

A Reichstag közelében, a Spreetől északra különös objektum áll: első ránézésre átmenet egy XV. századi reneszánsz palota és egy 40-es években épült bécsi légvédelmi torony között, holott Berlin egyik legjelentősebb kortárs műgyűjteményének az otthona. Az épületet Christian Boros médiamogul és felesége, Karen Lohmann művészettörténész vásárolta meg 2003-ban. A lengyel származású Boros 18 éves kora óta gyűjt műtárgyakat – mára több mint 700 festmény, szobor és installáció tulajdonosa. A monstrumot a német vasúttársaság építtette 1942-ben M1200-as jelzéssel¹ Reichsbahnbunker Friedrichstraße néven, tervezése Karl Bonatz (1882–1951) nevéhez fűződik.² Külső falai majd két méter vastagságúak, a tetőt háromméteres betonréteg borítja.

A bunker gyakorlati haszna mellé reprezentatív szerep is járult – Bonatz a nemzetiszocialista esztétika követelményeit szem előtt tartva, az antikvitás, a reneszánsz és a porosz klasszicizmus elemeiből merítve alkotta azt

meg. A föld felett épített többszintes bunker német jellegzetesség; Hitler víziója szerint a III. Birodalom építményei évezredek múlva is a nemzetiszocializmus nagyságáról tanúskodnak majd. Az épület reneszánsz jellegét erősítik az apró ablaknyílások, a körben futó kőülés és a bejárat kialakítása, mely a 15. századi paloták kváderek falára emlékeztet, az antikvitásból származó, homlokzatot lezáró párkányzat a porosz építészet emlékeit³ idézi, a monumentális betontömbnek ugyanakkor van valamiféle síremlék jellege is. A tetőn kialakított modern üveglakótér Mies van der Rohe 1929-es Barcelona-pavilonjával és a japán Tadao Ando műveivel rokon.

A Bunker kívülről

YNGVE HOLEN: *Gyűlölködő fényszórók*, 2016, buszfényszóró, acél, műanyag, 40×96×90 cm, HUNGART © 2018

A bunkert Berlin ostromának befejeztével a Vörös Hadsereg rövid ideig a német háborús bűnösök börtönéeként használta. Csak azért nem robbantották fel, mert a város közepén, igen sűrűn lakott helyen található. Néhány évig ruha-raktárként funkcionált, majd mivel Berlin éves hőmérséklet-ingadozása az 50 fokot is elérheti, a bunkeré viszont csak 10 fok körül mozog, 1957-től az NDK nomenklatúrája számára élelmiszert, majd déligyümölcsöket tároltak benne, ami miatt akkoriban Banán-bunkernek nevezték. (Nyugat-Berlin blokád esetére fenntartott élelmiszerkészletét az Anhalter Bahnhofnál található óvóhelyen tárolták.)

A 89-es fordulat után műemlékké nyilvánították az épületet, majd az elektronikus zene helyszínévé vált. 1995 szilveszterén a *The last days of Saigon*⁴ című rendezvényt betiltották, ennek ellenére *Ouverture der Lust*⁵ néven illegális S&M partyk szerveződtek a falai között. Ebben az időben a szintén Berlinben található Berghain⁶ elődje volt, és a világ legkeményebb klubjaként tartották számon. A korábban hadászati és ipari célokra használt építmények újrahaznosítása bevett gyakorlat a város rendszerváltozást követő történetében: az 1927-ben épített, korábban fegyverraktár Treptow-Arenában színelőadásokat és koncerteket tartanak, az egykori Wertheim-áruház nagy kiterjedésű pincerendszere Tresor néven

SERGEJ JENSEN: *A festészet gyógyító ereje*, 2017, akril, összevarrt vászon, lenvászon, 315×262×3,5 cm, HUNGART © 2018

JUSTIN MATHERLY: *Sniffing for every jungle (e.t.s.p.n.g.l.)*, 2013, vasbeton, járókeretek, acél, kábel, festékszóró, filc, 197×72,5×120 cm, HUNGART © 2018

a technozene kedvelőinek közismert találkozóhelye. A bunkerben 1996 során *Files* címen kiállítás nyílt az akkor szélesebb körben még nem ismert Olafur Eliasson, Daniel Pflumm, illetve Ugo Rondinone részvételével.

A Christian Boros által megvásárolt épületet 2004-től négy éven keresztül alakították át Jens Casper építész tervei alapján, kapuit 2008-ban nyitotta meg. Casper a 120, átlagosan két méter belmagasságú, világítás nélküli helyiségből jó néhány nagy méretű teret nyitott. Az átépítés során 1800 tonna sít keletkezett és – a nyitást követő egyöntetű vélemény szerint – olyan művészeti tér állt elő, mely példaértékű Berlin urbanisztikai transzformációja szempontjából.

Az épületben 2008 óta négyévente cserélődnek a kiállítások, a termeket a művészek személyesen rendezik be. A bunker 3000 négyzetméteres kiállítóterében hetente 55 csoportot fogad, az épületben tűzoltósági előírások miatt egyszerre 12 látogató 90 percig tartózkodhat. Az első (eredetileg másfél évre tervezett) anyagban, melyre 120 ezerszer váltottak jegyet, 1996 után ismét szerepeltek Olafur Eliasson művei, Manuela Leinhoß minimalista installációi, a svájci textilművész, Daniel Pflumm, a konceptművész Florian Slotawa vagy a thaiföldi Rirkrit Tiravanija munkái mellett.

A második tárlatra még többen (200 ezren) voltak kíváncsiak. Ai Weiwei kiszáradt fa installációját a megszokottnál kisebb méretben állította ki.⁷ Ebben az anyagban Boros egyik legkedvesebb művésze, Wolfgang Tillmans

alkotásai nagyobb hangsúlyt kaptak,⁸ de a vietnámi születésű, dán performanszművész, Danh Vo vagy Thomas Zipp is jó néhány munkával szerepelt. Boros saját bevallása szerint Tillmans által újratanulta a látást.

A harmadik, jelenleg is látható anyag a skót Martin Boyce szobrairól, a kínai Guan Xiao installációiról, He Xiangyu citromokat ábrázoló pop-festményeiről, a naiv Uwe Henneken, a Porschét feldaraboló Yngve Hølen, a White Cube-ban is szereplő Sergej Jensen és a fiatalon, légibaleset következtében elhunyt luxemburgi Michel Majerus műveiről szól.

Christian Boros a gyűjteményéről kiadott könyvben⁹ így fogalmaz: die Arbeiten entwickeln oft gerade in diesen Fensterlosen Zellen ihre Stärke (a munkák mintha ezekben az ablaktalan helyiségekben teljesebben ki, mi azonban mintha pont fordítva gondolnánk: a bunker brutális betontömbjei elnyomják a műalkotások jelentését, a méteres, ablaktalan falak a történelem súlyával együtt szinte agyonnyomják a művészetet. Ez azonban nagy valószínűséggel csak egyéni felfogás, személyes ízlés kérdése.

Jegyzet

- 1 Kapacitása 1200 fő, de 1944-ben nagyjából 4000 embernek nyújtott menedéket a szövetséges bombázások elől.
- 2 Bátyja, Paul Bonatz (1877–1956) a stuttgarti főpályaudvar építészé.
- 3 Brandenburgi kapu, Altes Museum stb.
- 4 Saigon utolsó napjai.
- 5 A vágy nyitánya.
- 6 1998–2003 között Ostgut.
- 7 Az installációnak tizenöt változata valósult meg.
- 8 Christian Boros Wolfgang Tillmans, Olafur Eliasson és Elizabeth Payton műveiből rendelkezik a legnagyobb gyűjteménnyel.
- 9 Andreas Gehrke: *Boros collection, Bunker Berlin*. Distanz Verlag GmbH, Berlin, 2017.

Kiállítási enteriőr **MICHAEL MAJERUS** műveivel.

Balról jobbra: *Popsicle Load*, 2001 (akril, vászon, 280×400 cm), *Fuck off*, 2000, (akril, vászon, 303×333 cm), *Non tox*, 2000 (akril, vászon, 270×270 cm), *No more*, 1999 (akril, vászon, 250×400 cm), HUNGART © 2018

